

EWA MALAK
JERZY NAPIÓRKOWSKI
TERESA RETMAŃSKA
Bydgoszcz

O WYNIKACH W NAUCE UCZNIÓW KLAS PRZYSPOSABIAJĄCYCH DO PRACY ZAWODOWEJ

1. Uwagi wstępne

Wyniki badań pedagogicznych, a także istniejąca sytuacja w całym szkolnictwie podstawowym podyktowały potrzebę pilnego doskonalenia pracy wszystkich typów szkół, a w przyszłości gruntownej przebudowy całego systemu edukacji¹. Przyjęcie takiego stanowiska jest zgodne z prawidłowościami przebiegu procesu dydaktyczno-wychowawczego, wskazującego na dostrzeganie w każdym uczniu jego uzdolnień i warunków umysłowych.

System oświatowy powinna cechować zasada równych szans dla każdego². Należy zatem dbać o najzdolniejszych, którzy w przyszłości stanowią będą kadre wysokokwalifikowanych specjalistów, kształtujących postęp organizacji i technologii produkcji³, ale równocześnie nie rezygnować z tych, którzy z różnych względów nie nadążają za zdolnymi, a nawet przeciętnymi i w konsekwencji nie osiągają nawet wykształcenia podstawowego⁴.

Planowany nowy system edukacji narodowej w swoim założeniu likwiduje problem drugoroczności pod warunkiem jednak, że wszystkie jego cykle kształcenia i wychowania będą prawidłowo funkcjonowały.

W obecnej sytuacji, w której jest w szkole jeszcze duża liczba uczniów powtarzających klasy, zabiegiem ograniczającym to niekorzystne zjawisko jest wprowadzenie do szkół podstawowych klas lub ciągów uzawodowionych⁵. Wydane zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania było zadaniem o charakterze etapowym, koniecznym dla stworzenia warunków przyszłej reformy szkolnej z jednej strony oraz stworzenia możliwości ukończenia szkoły podstawowej i przysposobienia do zawodu dużej rzeszy młodzieży z drugiej.

Na podstawie wyników badań przeprowadzonych w latach 1974—76 przez Zakład Wychowania Technicznego WSP w Bydgoszczy można stwierdzić, że zdecydowana większość (80%) uczniów objętych nauczaniem w klasach uzawodowionych akceptuje tę formę kształcenia, ponieważ widzi w niej możliwość ukończenia szkoły oraz dalszego kształcenia się i podjęcia pracy zawodowej.

Skoro więc klasy uzawodowione zyskały aprobatę zarówno uczniów, jak i ich wychowawców, pragniemy zbadać, czy i w jakim stopniu klasy te pozwoliły na opanowanie wiadomości z matematyki i języka polskiego oraz jakie osiągają wyniki w nauce w przedmiotach zawodowych i ogólnokształcących według opinii nauczycieli.

Materiał empiryczny zebrano za pomocą metody badania opinii, analizy dokumentacji oraz sprawdzianu wiadomości z języka polskiego i matematyki. Badania przeprowadzono w byłym województwie bydgoskim. Z utworzonych 104 klas uzawodowionych w roku szkolnym 1973—74 badaniami objęto 79 oddziałów z 1347 uczniami, 53 dyrektorami szkół oraz 184 nauczycielami uczących w tych klasach. Sprawdzianami wiadomości natomiast objęto 390 uczniów klas VIII uzawodowionych i 330 uczniów klas VIII realizujących normalny program nauczania.

Program nauczania w klasach uzawodowionych ogranicza zarówno liczbę godzin, jak i zakres materiału z języka polskiego i matematyki, sprowadzając go do niezbędnych wiadomości, bez których człowiek nie może opanować wiedzy zawodowawczej ani podjąć dalszego doskonalenia ogólnego i zawodowego. Interesujący zatem staje się stopień opanowania tego minimum wiedzy ogólnej.

Aktualny program nauczania z języka polskiego dla klas uzawodowionych obejmuje więc:

- zasadnicze problemy dotyczące lektury oraz ćwiczeń w mówieniu i pisaniu,
- najbardziej reprezentatywne utwory literackie,
- podstawowe wiadomości z zakresu literatury oraz czytelnictwa i podstaw samokształcenia,
- wybrane formy ćwiczeń w mówieniu i pisaniu,
- praktyczne ćwiczenia z zakresu nauki o języku, ortografii i przestankowaniu.

Zaleca się także, by w trakcie realizacji programu zwracać szczególną uwagę na kształcenie praktycznych umiejętności oraz rozwijanie sprawności w zakresie doskonalenia techniki czytania w celu poznania treści utworu, na ćwiczenia w mówieniu i pisaniu w powiązaniu z ćwiczeniami słownikowymi, kompozycyjnymi oraz ćwiczenia z nauki o języku i ortografii jako podstawy do rozwijania poprawnego języka w mowie i piśmie.

Program z matematyki główny nacisk kładzie na:

- przyswojenie pojęcia liczby wymiernej,
- opanowanie techniki rachunku pamięciowego i pisemnego w zakresie liczb wymiernych,
- wyrobienie umiejętności rozwiązywania prostych równań pierwszego stopnia i zadań z treścią metodą równań,
- poznanie podstawowych form geometrycznych płaskich i przestrzennych,
- wyrobienie umiejętności wykonywania prostych konstrukcji i rozwiązywania zadań rachunkowych o tematyce geometrycznej,
- umiejętność stosowania nabytych wiadomości i opanowania techniki obliczeniowej do rozwiązywania zagadnień z życia codziennego.

Sprawdziany wiadomości z obydwu przedmiotów podporządkowane były powyższym wymogom programowym i uwzględniały jedynie elementarne wiadomości. Sprawdzian z języka polskiego zawierał cztery pytania dotyczące lektury i ortografii oraz zrozumienia tekstu. Znajomość lektury ograniczono

w pytaniach tylko do podania autora i tytułu 5 pozycji lektury obowiązkowej. Zadanie sprawdzające ortografię polegało na uwzględnieniu luk w wyrazach z „ó” – „u”, „ż” – „rz”, „ch” – „h”, powszechnie występujących w tekstach pisanych. Zrozumienie treści czytanego tekstu uczeń miał wykazać przez sensowny dobór słowa do zdania z kilku podanych pod tekstem słów.

Sprawdzian z matematyki polegał na rozwiązywaniu czterech coraz to trudniejszych zadań o charakterze praktycznym, typowych dla pracujących w warsztatach wytwórczych, w rzemiośle i usługach. Treść każdego z tych zadań była łatwo wyobrażalna dla ucznia, co miało stanowić element ułatwiający rozwiązanie.

Punktację ustalono w ten sposób, że maksymalna liczba punktów z poszczególnych przedmiotów wynosiła po 100.

2. Analiza wyników badań

Jak już wcześniej zaznaczono, zadania sprawdzianu z języka polskiego były w miarę łatwe i zawierały tylko najistotniejsze treści programowe. Ponieważ sprawdzian przeprowadzony był także w klasach normalnych, a wyniki kształtują się bardzo podobnie, można go uznać za dobrany właściwie.

Po podsumowaniu materiału badawczego wyniki z języka polskiego i z matematyki w obydwu rodzajach klas przedstawiają się następująco:

Tabela 1. Odpowiedzi uczniów klas uzawodowionych i normalnych z języka polskiego i matematyki

Przedmiot	Średnia ilość punktów na 1 ucznia klasy normalnej	Średnia ilość punktów na 1 ucznia klas uzawodowionych	Różnica punktów
język polski	89,1	83,5	5,4
matematyka	58,2	43,5	14,7

Znacznie wyższe wyniki uzyskano z języka polskiego, gdyż 89% uczniów klas normalnych i 83% uczniów klas uzawodowionych wykonało poprawnie zadania. Ponieważ różnica poprawnych odpowiedzi między poszczególnymi rodzajami klas kształtuje się na poziomie 5, świadczy, że uczniowie klas uzawodowionych opanowali elementarny materiał programowy z tego przedmiotu. Tak więc pominięcie wielu szczegółów programowych, a zwrócenie uwagi na rzeczy istotne, wcale nie ogranicza tak bardzo wiadomości uczniów. Przeciwnie: systematyzuje i utrwala je.

Wiadomości z matematyki są jednak wyraźnie niezadowolające i to zarówno w klasach normalnych jak i w uzawodowionych. Występująca 14 punktowa różnica w zakresie tego przedmiotu daje wprawdzie świadectwo o lepszym poziomie w klasach normalnych, jednak i tam wyniki kształtują się zaledwie na poziomie oceny dostatecznej.

Rozpatrzmy teraz wyniki w nauce z przedmiotów ogólnokształcących w rozbiciu na kierunki uzawodowienia. Najniższe wyniki z obu przedmiotów notuje się na kierunku budowlanym i elektrycznym (por. tab. 2.). Szczególnie niskie wyniki na obydwu kierunkach uzyskano z matematyki (19,5% na budowlanym, 31,6% poprawnych odpowiedzi na kierunku elektrycznym).

Tabela 2. Uzyskane wyniki z języka polskiego i z matematyki a kierunek uzawodowienia klasy

Przedmiot	Kierunek rolniczy	Kierunek mechaniczny	Kierunek budowlany	Kierunek drzewny	Kierunek elektryczny
j. polski	89,8	89,1	77,6	96,7	63,6
matematyka	60,7	55,5	19,5	49,8	31,6

Różnica ta zaznacza się także na obu kierunkach i w języku polskim. Wyraźnie wyższe wyniki uzyskali uczniowie na kierunku rolniczym i mechanicznym. Warto też w tym miejscu dodać, że zachodzi wyraźna zależność między wynikami w nauce, a zadowoleniem lub niezadowoleniem uczniów z kierunku uzawodowienia klasy, do której wypadło im uczęszczać. Problem ten ilustruje tabela 3. (dla wyjaśnienia podaje się, że wskaźniki liczbowe i procentowe wyników w nauce nie dotyczą tylko uczniów wykazanych w wierszu pierwszym, lecz odnoszą się do całej populacji, w związku z czym ich średnie sumy są różne).

Tabela 3. Stosunek uczniów klas uzawodowionych do kierunku uzawodowienia a wyniki w nauce przedmiotów ogólnokształcących

Uczniowie	Kierunki										Średnio	
	rolniczy		mechaniczny		budowlany		drzewny		elektryczny			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Uczniowie o pozytywnym stosunku do wybranej specjalności uzawodowienia w badanej populacji	112	60	70	65	11	42	4	51	25	40	222	59,4
Osiągający pozytywne wyniki z języka polskiego	168	90	96	89	20	78	7	97	30	64	321	83,5
Osiągający pozytywne wyniki z matematyki	114	61	58	54	5	20	3	50	20	32	200	43,5

Material faktograficzny zawarty w tabeli 3. wykazuje, że 60% uczniów klas uzawodowionych jest zadowolonych ze specjalności, przy czym najmniej zadowolonych jest na kierunku elektrycznym i na budownictwie (odpowiednio: 40% i 42%) i właśnie na tych dwóch kierunkach otrzymano najslabsze wyniki w nauce. Tak więc, kierunki budowlany i elektryczny mają najwięcej uczniów niezadowolonych z kierunku uzawodowienia i najslabsze wyniki w zakresie przedmiotów ogólnokształcących.

Z kolei omówimy wyniki w zakresie przedmiotów zawodowych tej samej grupy uczniów, opierając się na opiniach nauczycieli. Interesować nas też będzie, jaka zależność zachodziła między wynikami w nauce a dalszymi decyzjami młodzieży w kwestii kontynuacji lub zmiany kierunku zawodowego przyszłej pracy lub nauki.

Z wypowiedzi nauczycieli uczących w klasach uzawodowionych, w tym również nauczycieli zawodu (por. tab. 4.) wynika, że 72% uczniów klas VIII osiąga pozytywne wyniki w zakresie zajęć praktycznych, szybko opanowuje umiejętność posługiwania się narzędziami, bierze aktywny udział w zajęciach. Z tej grupy 62% uczniów pragnie podjąć pracę lub kontynuować naukę w już obranym zawodzie. Zachodzi więc ścisły związek między osiąganymi wynikami a dalszymi losami młodzieży.

Czynione dotychczas próby oceny efektywności kształcenia w klasach uzawodowionych znajdują też swoje uzasadnienie w wynikach klasyfikacji za rok szkolny 1974/75, co ilustruje tab. 5.

Tabela 4. Decyzje o podjęciu pracy lub dalszego kształcenia a powodzenie w zakresie nauki przedmiotów zawodowych

Sposób opanowania wiedzy uczniów klas uzawodowionych	Wg wypowiedzi nauczycieli		Decyzja o podjęciu pracy lub kontynuacji nauki	Wg wypowiedzi uczniów	
	L	%		L	%
Szybko opanowują umiejętności posługiwania się narzędziami i biorą aktywny udział w lekcji	80	72	Chcą podjąć pracę lub kontynuować kierunek uzawodowienia	242	62
Mają trudności w posługiwaniu się narzędziami i nie rozumieją pojęć	31	28	Chcą zmienić kierunek uzawodowienia	148	38

Z tabeli 5 wynika, że 92,9% wszystkich uczniów objętych w roku szkolnym 1974/75 nauczaniem w klasach uzawodowionych uzyskało promocję do następnej klasy lub ukończyło szkołę. Odliczając 2,44% nieklasyfikowanych w ogóle, promocji nie otrzymało tylko 4,66% uczniów. Zważywszy, że były to dzieci w normalnych klasach w większości skazane na dalsze niepowodzenia, jest to niepodwa-

Tabela 5. Wyniki klasyfikacji za rok szkolny 1974/75 w klasach uzawodowionych

Klasa	Kierunek	Stan na koniec roku	Liczba uczniów objętych badaniem	Liczba uczniów promowanych		Liczba uczniów niepromowanych
				Liczba	%	
VI	mechaniczny	132	108	127	96,2	5
	budowlany	86	65	79	92,0	7
	rolniczy	81	66	75	92,5	6
	elektryczny	53	38	51	96,2	2
	drzewny	49	48	45	91,8	4
	Ogółem	401	325	377		24
	%	100,0	81,0	94,1		5,99
VII	mechaniczny	249	243	230	92,2	17
	budowlany	148	144	125	84,4	23
	rolniczy	235	229	222	94,5	17
	elektryczny	27	16	15	55,5	1
	drzewny	—	—	—	—	—
	Ogółem	659	632	592		67
	%	100,0	95,0	92,67		7,33
VIII	mechaniczny	139	108	131	94,2	8
	budowlany	30	25	30	100,0	—
	rolniczy	249	187	244	98,0	5
	elektryczny	72	63	64	88,8	8
	drzewny	11	7	11	100,0	—
	Ogółem	501	390	480		21
	%	100,0	77,8	95,81		4,19
Razem	L	1561	1347	1449		112
	%	100,0	86,2	92,9		7,1

żalny dowód przemawiający za tym, że taka forma kształcenia była potrzebna i okazała się pożyteczna. Najniższą sprawność kształcenia (92,67%) osiągnięto w klasach VII. Na taką sprawność wpływ wywarły znowu kierunki budowlany i elektryczny (84,4% i 55,5%), a wiadomo z tych samych badań, że znalazło się na nich najwięcej uczniów, którym taką specjalność narzucono. Kierunki te dysponowały także słabym zapleczem dydaktycznym i szkoleniowym w zakresie praktyk zawodowych.

Klasy uzawodowione dały szansę tym dzieciom dalszego kształcenia się w zasadniczych szkołach zawodowych, a w przyszłości niektórym także w średnich, otwały im drogę do awansu społecznego i zawodowego. Przedstawione w bardzo ogólnym zarysie początkowe losy absolwentów potwierdzają to przypuszczenie.

Wyniki tabeli 6. wykazują, że 269 uczniów po ukończeniu szkoły podstawowej podjęło pracę, z czego tylko 51 w innym zawodzie niż specjalność klasy uzawodowionej. 154 absolwentów klas uzawodowionych kontynuuje naukę,

Tabela 6. Losy absolwentów klas uzawodowionych z roku szkolnego 1974/75

Pracują			Uczą się			Uczą się i pracują	Nie uczą się i nie pracują	Brak informacji	Ogółem absolwentów
zgodnie ze specjalnością	w innym zawodzie	Ogółem	w tym samym kierunku	w innym kierunku	Ogółem				
218	41	269	98	56	154	30	28	20	501

w tym 96 zgodnie z już obranym w szkole podstawowej zawodem, 30 absolwentów uczy się i pracuje jednocześnie.

Reasumując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że uwzględniając nawet wszelkie niedociągnięcia w organizacji i funkcjonowaniu klas uzawodowionych, ta forma kształcenia stała się dla wielu uczniów życiową szansą. Jak zostanie ona wykorzystana przez tę młodzież, okaże przyszłość. Wiadomo już jednak obecnie, że wielu uczniów radzi sobie zupełnie dobrze zarówno w zakładzie pracy, jak również w szkołach zawodowych.

3. Uwagi końcowe

Faktem jest, że klasy uzawodowione zyskały już prawo obywatelstwa w wielu szkołach podstawowych, a przede wszystkim tam, gdzie była spora liczba uczniów z niepowodzeniami szkolnymi. Analiza materiału badawczego dokonana pod kątem efektywności kształcenia w klasach uzawodowionych nasuwa szereg wniosków i uogólnień:

1. Uczniowie akceptują istnienie klas uzawodowionych. Jednak powodzenie w nauce tych uczniów w znacznym stopniu uzależnione jest od uwzględnienia zainteresowań młodzieży w procesie naboru do klas uzawodowionych. Badania bowiem wykazały, że większe powodzenie w nauce i to zarówno w przedmiotach ogólnokształcących, jak i zawodowych, osiągają ci uczniowie, którzy są zadowoleni z kierunku uzawodowienia klasy, zmiana bowiem profilu kształcenia po ukończonej klasie uzawodowionej jest niepotrzebną stratą czasu dla ucznia, a także stratą materialną społeczeństwa.

2. Uczniowie klas uzawodowionych są w stanie opanować materiał nauczania z przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych w zakresie niezbędnym do dalszego kształcenia i doskonalenia ogólnego i zawodowego, świadczą o tym wyniki sprawdzianów oraz opinie nauczycieli uczących w tych klasach. Zaznaczyć tu trzeba, że nauczyciele widzą głównie przyczyny niepowodzeń dydaktycznych badanych uczniów w czynnikach pozaintelektualnych.

3. Badania wykazały również, że znaczna liczba absolwentów klas uzawodowionych podjęła dalszą naukę w szkołach zawodowych i uzyskuje wyniki zbliżone do pozostałych uczniów. Świadczy to, że klasy uzawodowione przygotowały ich od kontynuacji nauki.

Wszystkie wyodrębnione czynniki stanowią kompleks warunków decydujących o tym, że klasy uzawodowione mogą pozostać w systemie edukacji.

Prawdą jest, że uczniowie słabi w szkole istnieli, istnieją i istnieć będą, a ci właśnie wymagają specjalnej troski. Kształcenie uczniów, którzy z różnych względów nie mogą sprostać normalnym obowiązkom, w obrębie klas uzawodowionych trzeba uznać za dobre, gdyż daje mimo istniejących trudności pozytywne rezultaty.

PRZYPISY

¹ *Problemy i dyskusje*. Nowa Szkoła 1971, nr 2, 3, 4, 5.

² W. Okoń: *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*. PWN. Warszawa 1971, s. 92.

³ L. Zbiegień: *Studia nad przysposobieniem zawodowym uczniów i absolwentów wybranych techników krakowskich*. Ossolineum. Wrocław 1973.

⁴ Cz. Kupisiewicz: *Niepowodzenia dydaktyczne, przyczyny i niektóre środki zaradcze*. PZWS, Warszawa 1964, s. 10; Por. także Rocznik statystyczny szkolnictwa za lata 1965—1971.

⁵ Instrukcja w sprawie organizacji roku szkolnego 1973/74. Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Dziennik Urzędowy 1973, nr 3

E. MALAK
J. NAPIÓRKOWSKI
T. RETMAŃSKA

ON LEARNING EFFECTS OF PUPILS IN PROFESSION-ADOPTING CLASSES

Summary

This article presents material which is an answer to the questions:

- 1) did the profession classes allow the pupils learn sufficiently mathematics of Polish.
- 2) what are the effects of their profession learning and learning of general subjects, as seen by teachers. Diagrams have been included to show the success and failure in the profession classes. They are presented according to the extent to which profession-learning has been introduced.

General conclusions concern the effects of education in the profession classes.

О РЕЗУЛЬТАТАХ В УЧЕБЕ УЧЕНИКОВ КЛАСС С ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКОЙ НА УРОВНЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Резюме

В настоящей статье представлен исследовательский материал, который должен дать ответ на вопрос: так ли и насколько учеба в классах с профессиональной подготовкой позволила ученикам усвоить знания по математике и по-

льскому языку, и также результаты они достигают в учебе по профессиональным и общеобразовательным предметам.

Эмпирические данные, касающиеся успеваемости и неуспеваемости в учебе, поданы графически на таблицах соответственно профессиональной подготовке учеников этих классов.

На основании анализа исследований представлены выводы и обобщения, касающиеся эффективности обучения учеников в классах профессиональной подготовки.